

**بررسی رابطه بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه های نوین توسعه پایدار
(مورد مطالعه: تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه)**

نادر نادری^۱، معین سلیمانی^۲، بهاره بهرامی نیا^۳

چکیده

پژوهش حاضر به دنبال بررسی رابطه بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی) در استان کرمانشاه می باشد که از نظر اجرا و شیوه گردآوری داده ها جزء پژوهش های توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش تشکل های مردم نهاد فعال موجود در استان کرمانشاه است که ۱۸۲ پرسشنامه به عنوان نمونه (با استفاده از جدول مورگان) توسط آنان تکمیل گردید. نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام نشان داد که "ارزیابی فعالیت ها" و "جذب سرمایه ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)" بر مولفه توانمندسازی تأثیر دارد. "جلب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)" و "افزایش بهره وری در استفاده از منابع" بر مولفه سرمایه اجتماعی تأثیر دارد. "افزایش بهره وری در استفاده از منابع" و "ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین دولت و مردم" بر مولفه دموکراسی مشارکتی تأثیر دارد. در نهایت "افزایش بهره وری استفاده از منابع"، "جذب سرمایه ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)" و "ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین دولت و مردم" بر مولفه های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) تأثیر دارد.

واژگان کلیدی: تشکل های مردم نهاد، سرمایه اجتماعی، توانمندسازی، دموکراسی مشارکتی، توسعه پایدار.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۳/۱۹

^۱ استادیار گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (Email: naderi_ksh@yahoo.com)

^۲ دانشجوی دکتری کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (Email: ms.moein@outlook.com)

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)

(Email: baharehbahraminia@gmail.com)

مقدمه

توسعه در دنیای امروز جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده است. هر ملتی روی آن تمرکز می‌کند و کشورهای در حال توسعه نیاز به استفاده از استراتژی‌های مختلفی برای رسیدن به مرحله توسعه دارند (آریادی و همکاران^۱، ۲۰۱۸). در ۳۰ سال گذشته پیشرفت‌های بزرگی در کشورهای صنعتی و در حال توسعه دیده شده است، اما بسیاری از این کشورها، نیاز به دستیابی به پایدار بودن توسعه را درک کرده‌اند (سالویا و همکاران^۲، ۲۰۱۹). برخی معتقدند «توسعه پایدار» توسعه‌ای است که نیازهای زمان حال را بدون اینکه توانایی نسل‌های آینده را در تأمین نیازهایشان به مخاطره اندازد، فراهم کند (حسن و فرهاد^۳، ۲۰۱۳؛ مرصوصی و بهرامی، ۱۳۹۶: ۱۷). توسعه پایدار روندی است که بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فن‌آوری به سوی عدالت اجتماعی باشد و در جهت آلودگی اکوسیستم و تخریب منابع طبیعی نباشد (عزیزی، ۱۳۸۰، ۲۲). توسعه پایدار، با یکپارچه‌سازی پیشرفت‌های اجتماعی، زندگی بهتری را برای مردم فراهم می‌کند (آریادی و همکاران، ۲۰۱۸).

در زمینه توسعه پایدار، سازمان ملل متحد^۴ نقش کلیدی ایفا می‌کند، زیرا به طور مداوم برای کمک به کشورها برای غلبه بر چالش‌های پایداری حال حاضر و آینده، تلاش می‌کند (سالویا و همکاران، ۲۰۱۹). در سال ۲۰۰۱، با برگزاری نشست هزاره در این سازمان، اهداف توسعه هزاره^۵ مورد تأیید قرار گرفت. این اهداف، هشت طرح را برای ایجاد جهان بهتر برای زندگی تا سال ۲۰۱۵ با تمرکز بر گرسنگی، فقر، آموزش و پرورش، برابری جنسیتی، سلامت و محیط زیست، اهداف اجتماعی با نتایج مثبت بیشتری تعیین کرده‌اند (مک‌آرتور و راسموسن^۶، ۲۰۱۸). با این حال، از سال ۲۰۰۰، تمرکز مشکلات قدیمی در سراسر جهان، به علاوه ظهور چالش‌های جدید و پیچیده در رابطه با طیف وسیعی از مسائل باقی مانده است (اورزس و همکاران^۷، ۲۰۱۸). بنابراین، در سال ۲۰۱۵، این سازمان اهداف توسعه پایدار^۸ را ایجاد کرد، که به دنبال تداوم اهداف توسعه هزاره بود، اما این بار با مجموعه‌ای از اهداف که تا سال ۲۰۳۰ به دست آید (سالویا و همکاران، ۲۰۱۹).

با درک اینکه دولت و نهادهای زیرمجموعه آن نمی‌توانند به اهداف ۲۰۳۰ دست یابند، تشکل‌های مردم‌نهاد به عنوان ستونی برای اجرای اهداف توسعه پایدار شناخته شده‌اند (کابالرو و اوجو^۹، ۲۰۱۹). تشکل مردم‌نهاد سازمانی است که نه بخشی از یک دولت است و نه کسب و کار متعارف سودآور، که در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی سازماندهی شده است (اسلام^{۱۰}، ۲۰۱۵). تشکل‌های مردم‌نهاد نقش مهمی در تغییر و تحول جامعه ایفا کرده‌اند. بر اساس یک رویکرد حقوق بشر، تشکل‌های مردم‌نهاد یک پل ضروری بین شهروندان و مقامات دولتی برای تعادل بین خواسته‌های اجتماعی و ظرفیت پاسخ مقامات دولتی هستند (کابالرو و اوجو، ۲۰۱۹). با این حال، از ویژگی‌های اساسی یک تشکل مردم‌نهاد این است که نباید فقط برای سودآوری باشد و مستقیماً توسط دولت اداره شود (گرین و ماتیس^{۱۱}، ۱۹۹۵). یک تشکل مردم‌نهاد اغلب خودمختار و خصوصی است (کارکی و کامفورت^{۱۲}، ۲۰۱۶).

در هر کشوری، تشکل‌های مردم‌نهاد نقشی متنوع، با طیف وسیعی از روابط اغلب پیچیده با دولت بازی می‌کنند (مک‌کاب و دنگ^{۱۳}، ۲۰۱۸). برای مثال، در ویتنام، "افزایش شیوع ایدز" منجر به تشکل‌های جدید مردم‌نهاد برای رسیدگی به نیازهای گروه‌های آسیب‌پذیر

¹ Ariadi et al.

² Salviaa et al.

³ Hassan & Forhad

⁴ United Nations (UN)

⁵ Millennium Development Goals (MDGs)

⁶ McArthur and Rasmussen

⁷ Orzes et al.

⁸ Sustainable Development Goals (SDGs)

⁹ Callabero & Ojo

¹⁰ Islam

¹¹ Green and Matthias

¹² Karkee and Comfort

¹³ McCabe and Deng

مربوطه و تکمیل خدمات ارائه شده توسط دولت شد (هوانگ^۱، ۲۰۱۳). کوک^۲ (۲۰۱۵) بیان می کند که در اروپای شرقی و مرکزی و اتحاد جماهیر شوروی سابق تشکل های مردم نهاد برای پاسخ دادن به نیازهای اجتماعی جدید مانند بی خانمانی و فقر ایجاد شدند. تشکل های مردم نهاد به فقرا نزدیک ترند و می توانند کمک های هدفمند ارائه دهند (دیویس^۳، ۲۰۱۹). مطالعه تشکل های مردم نهاد در کنیا، برزیل، بنگلادش و بولیوی نیز نشان می دهد که تشکل های مردم نهاد فقیرترین افراد و مناطق را هدف قرار داده اند (فروچرو و گاری^۴، ۲۰۰۵؛ کوست^۵، ۲۰۱۶). تشکل های مردم نهاد در کرواسی، به دنبال افزایش نیاز به خدمات بهداشتی، مسائلی را مورد توجه قرار دادند که توسط دولت نادیده گرفته شده بودند (دیل^۶، ۲۰۱۴). به هر حال اغلب تشکل های مردم نهاد برای پاسخگویی به نیازهای حل نشده توسط دولت و همچنین نیازهای جدید ایجاد شده اند (مک کاب و دنگ^۷، ۲۰۱۸). ولی در مجموع، تشکل های مردم نهاد با فعالیت های متنوع خود، نقش مهمی در ترویج و تسهیل فعالیت های توسعه ایفا می کنند (آریادی و همکاران، ۲۰۱۸).

به طور کلی، کارکردهای انجام شده توسط تشکل های مردم نهاد، در مقایسه با دولت ها و سایر سازمان ها، کم هزینه تر، اما موثرتر است (سنگ و همکاران^۷، ۲۰۱۸). تشکل های مردم نهاد با بهره گیری از منابع انسانی به عنوان سرمایه های اجتماعی داوطلب و جذب منابع مالی، با هزینه بسیار پایین قادر به تحقق اهدافی می باشند که سایر سازمان ها از انجام دادن آن ها با آن حد هزینه قاصرند؛ این سازمان ها با استقرار در محله ها و مناطق، موجب توسعه و رشد فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مردمان محلی می گردند. افراد منطقه با عضویت و مشارکت عمومی در فعالیت های این گونه سازمان ها از شیوه ها و روش های جدید مشارکت اجتماعی آگاه می شوند و در واقع نوعی تمرین مشارکت را انجام می دهند که آنان را به صورت اعضای فعال سیاسی جامعه خود در می آورند. شهروندان از این طریق در مقابل جامعه مسؤولیت پذیر می شوند و خود را در سرنوشت محله، منطقه، کشور و دنیای خود مؤثر می یابند؛ تشکل های مردم نهاد با فعالیت های آموزشی، ترویجی و ارشادی خود، موجبات توانمندسازی جامعه پیرامون خود را فراهم می سازند؛ این سازمان ها با طرح مسایل تازه و مشخص ساختن نیازهای محله، در ذهن افراد سؤالات جدیدی را مطرح می سازند که موجب بروز خلاقیت و نوآوری در آنان می گردد؛ در نتیجه، این می تواند به ابداع شیوه های جدید برخورد با مسایل و خلق فناوری های نوین منجر گردد (الوانی، ۱۳۸۷).

در گذشته توسعه پایدار را بیشتر به توسعه زیست محیطی نسبت می دادند، ولی امروزه مفهوم توسعه پایدار تقریباً یک معنای ضمنی و صرفاً زیست محیطی سازمان یافته نیست (مرصوصی و بهرامی، ۱۳۹۶). اکثر پژوهش های انجام شده نیز بر تاثیر کارکردها و فعالیت های تشکل های مردم نهاد بر مفاهیم اقتصادی، اجتماعی و محیط زیست توسعه پایدار تمرکز کرده اند و بر مولفه های نوین آن (زاهدی، ۱۳۸۸) یعنی توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی توجه کمتری شده است. به نظر می رسد که انجمن ها و تشکل های مردم نهاد با توجه به آشنایی به فرهنگ بومی مناطق مختلف و اعتماد مردمی می توانند نقش اساسی در توانمندسازی افراد، جذب سرمایه های اجتماعی و ایجاد دموکراسی مشارکتی داشته باشند و اهرمی ارزشمند در راستای دستیابی به توسعه پایدار باشد. پژوهش حاضر به دنبال رفع این خلا پژوهشی است. دستیابی به توسعه پایدار نیاز اساسی هر جامعه ای است. از آنجا که تشکل های مردم نهاد، یک سازمان غیرانتفاعی و داوطلبانه است و بر رشد و توسعه افراد جامعه نقش دارند، ارزیابی کارکردهای تشکل های مردم نهاد و تعیین رابطه کارکردهای آن ها با توسعه پایدار، همچنین تلاش و برنامه ریزی برای ارتقاء فعالیت آن ها می تواند در جهت رسیدن به این اهداف مؤثر باشد. به این ترتیب، هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه های نوین توسعه

¹ Hoang

² Cook

³ Davis

⁴ Fruttero and Gauri

⁵ Costa

⁶ Dill

⁷ Sang et al.

پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی) در استان کرمانشاه می‌باشد و نتایج این پژوهش می‌تواند در اختیار سیاستگذاران و تشکل‌های مردم‌نهاد به منظور تقویت عوامل توسعه پایدار قرار گیرد.

مبانی نظری و پیشینه موضوع

تشکل‌های مردم‌نهاد در سراسر دنیا از جایگاه مهمی برخوردار هستند و نقش برجسته‌ای در حل مسائل جامعه به عهده دارند (موسوی-شندی، ۱۳۸۷: ۸). اصطلاح «تشکل مردم‌نهاد» برابر با «سازمان غیردولتی» و «سازمان مردم‌نهاد» است. همچنان که از عنوان این عبارت مشخص است، این اصطلاح در مورد مؤسسه‌هایی به کار می‌رود که مستقیماً از بودجه دولتی استفاده نمی‌کنند و اعضای آن‌ها در مقابل فعالیتی که انجام می‌دهند، مسئولیت واگذار شده دولتی ندارند. گاهی این اصطلاح هم مفهوم «سازمان مردمی»^۱ به کار برده می‌شود (اعرابی، ۱۳۷۸: ۶۲). تشکل مردم‌نهاد به عنوان سازمان‌های انسان دوستانه و اخلاق محور باید بتوانند قدرت را با کسب شناخت و حساسیت نسبت به آن مهار کنند (موسوی‌شندی، ۱۳۸۷: ۸). این سازمان‌ها در ارائه خدمات اجتماعی که دولت/دولت محلی انجام نمی‌دهد، مشارکت دارند (هندرسون، ۲۰۰۲؛ زیوخیا و رومانلی^۲، ۲۰۱۸). سازمان ملل متحد^۳ نیز تشکل مردم‌نهاد را به هر گروه سازمانی غیرانتفاعی داوطلبانه از شهروندان جهانی اطلاق می‌کند که در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی تشکیل شده باشند. آن‌ها نظرات یا ارزیابی‌های کارشناسی خود را ارائه می‌دهند و به مثابه مکانیسم هشداردهنده عمل می‌کنند و در اجرای توافقنامه‌های بین‌المللی همکاری و نظارت دارند.

بدیهی است هر مؤسسه یا بنیاد غیردولتی با توجه به نیاز مخاطبین خود و اهداف ترسیمی، موضوع فعالیت مشخصی را پی می‌گیرد؛ موضوعات کلی مانند دین، آموزش، بهداشت، محیط زیست، اشتغال، فرهنگ، هنر، جوانان، کودکان، زنان، سالمندان و یا موضوعات تخصصی و علمی. با بررسی مجموع اسناد رسمی و قوانین و مقررات موجود می‌توان مهمترین کارکردهای رسمی و اقدامات تکلیفی و مورد انتظار از تشکل‌های مردم‌نهاد را چنین برشمرد (آجرلو و منصوریان، ۱۳۹۴):

- اطلاع رسانی و آگاه‌سازی عمومی (ارتباطات)
- جلب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)
- جذب سرمایه‌ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)
- ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین دولت و مردم
- گسترش نظارت عمومی
- ارزیابی فعالیت‌ها
- افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع

عدم موفقیت الگوهای توسعه برای پیشرفت واقعی کشورهای در حال توسعه موجب شده است که الگوها به طور جدی زیر سؤال برده شده و مورد نقادی قرار گیرند. علت این نقادی‌ها مخالفت با فرایند توسعه و پیشرفت نبوده و اساساً به دنبال علل و عوامل عدم موفقیت الگوهای توسعه نظر داشتند. همچنین به دنبال راهکارهایی برای افزایش کارایی و بهره‌وری بودند. نتیجه این نقادی‌ها تقسیم الگوهای توسعه به دو پارادایم «قدیم» و «جدید» بود. خصوصیات مشترک الگوهای قدیم که در پارادایم قدیم جای می‌گرفتند شامل برخورد مکانیکی و ابزاری با مردم به عنوان مهمترین موضوع توسعه بود. این نوع برخورد مانع جذب مردم به فرایند توسعه می‌شود و در نتیجه در به ثمر رسیدن اهداف و برنامه‌ها جلوگیری می‌کند (زاهدی، ۱۳۸۸: ۴۴).

در فرایند جدید توسعه، سه بعد مهم پایداری مورد توجه قرار گرفته است:

¹ People Organization

² Zbuecha and Romanely

³ United Nations

۱- سرمایه اجتماعی^۱

۲- دموکراسی مشارکتی^۲

۳- توانمندسازی^۳

سرمایه اجتماعی، به عنوان یکی از مؤلفه های اصلی پارادایم جدید توسعه مورد توجه قرار گرفت. سرمایه های اجتماعی را می توان منابعی تعریف کرد که میراث روابط اجتماعی اند و کنش های جمعی را تسهیل می کنند. این منابع که از طریق اجتماعی شدن مناسب حاصل می شود در برگیرنده اعتماد، هنجارها و شبکه هایی از پیوندهای اجتماعی است که موجب گردهم آمدن افراد به صورتی منسجم و با ثبات در داخل گروه به منظور تأمین اهداف مشترک می گردد (زاهدی، ۱۳۸۸: ۴۵).

دموکراسی مشارکتی، از دید هابرماس، دموکراسی را باید شیوه خاصی دانست که شهروندان توسط آن تصمیمات جمعی و عقلانی اتخاذ می کنند (هابرماس^۴، ۱۹۸۴) هابرماس فضایی را که این نوع دموکراسی در آن پرورش می یابد «حوزه عمومی» می خواند. حوزه عمومی در اساس بین اقتصاد و دولت قرار گرفته است و بر طبق تعریف عرصه ای است که بر اساس برابری در دسترس همه شهروندان است و بنابراین تحت سلطه یا کنترل کنشگران قدرتمند اقتصادی و یا مقامات دولتی قرار ندارد. حوزه عمومی نیازمند انجمن های داوطلبانه و مستقل شهروندان و دستگاهی نهادینه است که اجازه انتشار بدون محدودیت اطلاعات و اندیشه ها را بدهد (کیوسیو^۵، ۱۳۷۸: ۱۱۰-۱۰۹). و نیز شرایط لازم برای تأمین مشارکت همه شهروندان را در تعیین سرنوشت جامعه فراهم سازد.

توانمندسازی نیز نظیر سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی از مؤلفه های اصلی پارادایم جدید توسعه و از عناصر اصلی مفهوم سازی مجدد آن برای پایدارسازی است. توانمندسازی به معنای ایجاد قدرت قانونی یا به سخن دیگر سرمایه گذاری به منظور تقویت قدرت قانونی، برای تواناسازی و تفویض اختیار به مردم است. دلالت مستقیم توانمندسازی مقابله با عوامل بی قدرتی است که منجر به ایجاد فقر می شوند که محصول اصلی و مستقیم بی قدرتی است و جلوه های اصلی آن از این قرارند:

- نداشتن قدرت اقتصادی که همان فقر مادی است.

- نداشتن قدرت تصمیم گیری که به معنای فقر سیاسی و معنوی است.

- نداشتن قدرت انتخاب که به معنی فقر فرهنگی یا ناآگاهی است.

توانمندسازی دقیقاً به معنای مقابله با وضعیت بی قدرتی مردم است. این فرایند در بعد اقتصادی، دلالت بر فقرزدایی دارد، از بعد سیاسی به دنبال رهاسازی مردم و خارج ساختن آنها از سلطه قدرتمندان و بالاخره از بعد فرهنگی، به دنبال دستیابی به سازوکارهای افزایش انتخاب های مردمی است (زاهدی، ۱۳۸۸: ۴۶). اسلام (۲۰۱۵)، و اسلام و مورگان (۲۰۱۲) در تحقیقاتی نقش سازمان های غیردولتی را به عنوان یکی از عوامل توانمندسازی جامعه در بنگلادش نشان داده اند.

پژوهشی که به صورت مستقیم به تمام جنبه های مطالعه حاضر از نظر مساله مورد بررسی شباهت داشته باشد یافت نشد. اما به صورت غیرمستقیم می توان پژوهش هایی را عنوان کرد از جمله: آستروالدر^۶ (۲۰۰۳)، در پژوهشی نشان داد بسیاری از سازمان های غیردولتی مستقر در کشورهای توسعه یافته و سازمان های غیردولتی بین المللی به این نتیجه رسیده اند که کار مستقیم با سازمان های محلی و غیردولتی در مناطق عملیاتی ثمربخش تر از درگیری مستقیم اجرائی است، زیرا به جای آن که چنین سازمان هایی از بیرون برای توسعه و عمران محلی تماس برقرار کنند، می توانند از طریق سازمان های محلی به نحو مطلوب مشارکت مردم محلی را در فعالیت های مربوط به حل مسائل خویش جلب و نهادینه سازند. نیک خواه و رضوان^۷ (۲۰۱۰)، در پژوهشی با عنوان «نقش سازمان های غیردولتی در

^۱. Social Capital

^۲. Participatory Democracy

^۳. Empowerment

^۴. Huber Mas

^۵. Kiocyto

^۶. Osterwalder

^۷. Nickkhhah & Redzuan

تقویت توانمندی برای توسعه پایدار جامعه» با مطالعه سازمان‌های غیردولتی در کشور مالزی نشان دادند که سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با دعوت به مشارکت با برنامه‌ریزی و ارزیابی، اعتماد به نفس، ابتکار عمل و ظرفیت‌سازی در بلندمدت به توانمندسازی اقتصادی کمک کنند و حاصل توانمندسازی توسعه پایدار خواهد بود. اسلام (۲۰۱۵) بیان کرد که مشارکت سازمان‌های غیردولتی در توسعه سرمایه اجتماعی در برخی از حوزه‌های رفاه اجتماعی، مانند مشارکت در فعالیت‌های توسعه، شبکه‌های اجتماعی، اقدام جمعی، رهبری و تولید درآمد، باور نکردنی بوده است. همچنین بیان کرد که ابتکارات سازمان‌های غیردولتی باعث افزایش آگاهی عمومی، افزایش ظرفیت‌های ارزیابی مشکلات، تشویق مشارکت، به اشتراک‌گذاری ارزش‌ها و هنجارها، معرفی فن‌آوری‌های جدید، پاسخ به بحران مالی و بسیج منابع محلی، می‌شود. نیانگائو و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «نقش سازمان‌های غیردولتی در توسعه اجتماعی در کشورهای در حال توسعه» نشان دادند که در چالش‌های توسعه اجتماعی همه بازیگران دولت، دانشگاه، صنعت، بخش خصوصی، جامعه مدنی و جوامع بین‌المللی باید به عنوان تیم عمل کنند و سازمان‌های غیردولتی باعث ایجاد آگاهی در همه ذینفعان خواهند بود و این سازمان‌ها در آموزش و پرورش تمامی بازیگران نقشی مهم ایفا می‌کنند. هارتمن و همکاران^۲ (۲۰۱۹)، تأثیر فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی بر سرمایه اجتماعی و نوآوری سه جامع کشاورزی در کشور پرو در بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۸ بررسی کردند و در نهایت بیان کردند که سازمان‌های غیردولتی در توسعه مناطق روستایی در مراحل مختلف توسعه این مناطق کمک می‌کنند. الوانی (۱۳۸۷)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی بر توسعه» ضمن بیان مفهوم و ماهیت انواع سازمان‌های غیردولتی، نقش آن‌ها را در توسعه تشریح و مدیریت اثربخش این سازمان‌ها توصیف نموده است. در این پژوهش نشان داده شد همکاری مردم با هم و با دولت و بخش خصوصی می‌تواند بستر ساز توسعه و رشد جامعه باشد. صبحی‌مقدم (۱۳۹۳)، در تحقیقی با عنوان «سازمان‌های مردم‌نهاد محلی: شرایط، تعاملات و پیامدها» در روستای کیکای شهرستان زابل به این نتیجه رسیده است که تشکیل این سازمان‌ها در روستای کیکای تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای (بوم‌شناختی، اعتقادات مذهبی و عوامل فرهنگی)، شرایط علی (ارتباط و انسجام درونی و عوامل اقتصادی) و شرایط مداخله‌گر (نفوذ فناوری و نفوذ بیرونی) به وجود آمده است. تشکیل این سازمان زمینه ایجاد تعاملاتی بین مردم و مسئولان را فراهم آورده است (نظارت و ارزیابی مردم و تضادهای داخلی) و پیامدهایی را برای مردم به همراه داشته است (آموزشی و یادگیری، توانمندسازی زنان، بهداشتی و زیست‌محیطی، اجتماعی و جهان‌شهری، اقتصادی و عمران روستایی و روان‌شناسی). جوانی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «وضعیت سازمان‌های مردم‌نهاد در روستاها» به شرایط و پیامدهای تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد محلی در روستاها دریافتند که با توجه به الگوی طراحی شده، سازمان‌های مردم‌نهاد در مناطق روستایی با اهداف و شرایط علی همچون (عوامل اقتصادی، اجتماعی و نفوذ عوامل داخلی و خارجی) و شرایط زمینه‌ای مشخص (شرایط بوم‌شناختی، فرهنگی، مذهبی و اعتقادی) به وجود می‌آیند و توسعه این سازمان‌ها در مناطق مستعد روستایی به آثار اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مختلفی منجر شده است. همچنین دریافتند از مهم‌ترین مشکلات پیش روی این سازمان‌ها در مناطق روستایی، عدم درک کامل مردم از کارکرد سمن در روستا، کمبود بودجه، وجود فقر فرهنگی، تجربه ناموفق سمن‌های قبلی و وجود دیدگاه منفی به سمن‌ها در مناطق روستایی عنوان گردید.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به ادبیات و پیشینه موضوع، شکل ۱ به عنوان مدل مفهومی پژوهش حاضر در نظر گرفته شد و فرضیه‌های زیر مورد بررسی قرار گرفت.

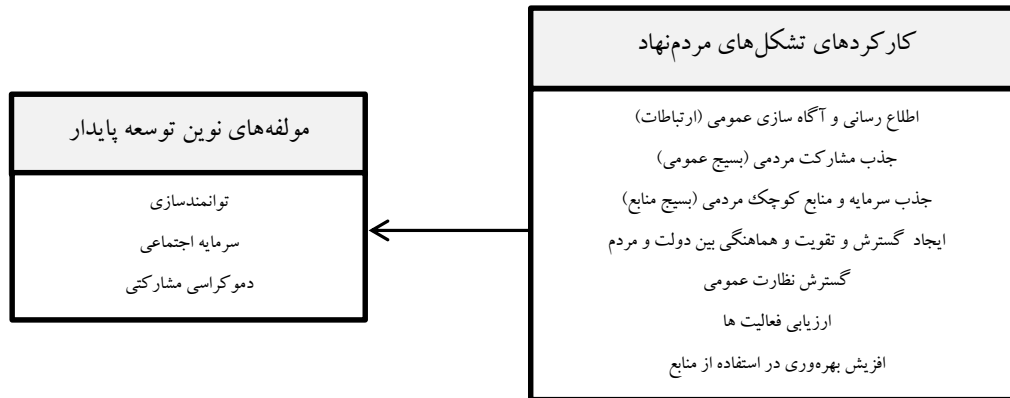
فرضیه ۱: بین کارکردهای تشکلیات مردم‌نهاد استان کرمانشاه و مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: کارکردهای تشکلیات مردم‌نهاد استان کرمانشاه بر مولفه توانمندسازی تأثیر دارد.

¹ Nyang'au et al.

² Hartmann et al.

- فرضیه ۳:** کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه سرمایه اجتماعی تأثیر دارد.
- فرضیه ۴:** کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه دموکراسی مشارکتی تأثیر دارد.
- فرضیه ۵:** کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه مولفه های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) تأثیر دارد.

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی

مسئله اصلی این پژوهش بررسی تاثیر کارکردهای تشکل های مردم نهاد بر مولفه های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی) است. این پژوهش بر حسب هدف کاربردی و بر حسب روش گردآوری اطلاعات توصیفی-همبستگی می باشد. ابزار گردآوری داده پرسشنامه با مقیاس ۵ گزینه ای لیکرت (کم، نسبتاً کم، متوسط، نسبتاً زیاد و زیاد) می باشد. جامعه آماری پژوهش کارشناسان و یا مدیران ۳۲۵ تشکل های مردم نهاد فعال مستقر در استان کرمانشاه می باشد که از استناداری و فرمانداری استان مجوز دریافت نموده اند. به دلیل عدم دسترسی به پرسشنامه استاندارد، بر اساس مطالعه مبانی نظری، جهت سنجش کارکردهای تشکل های مردم نهاد از پرسشنامه محقق ساخته و جهت سنجش مولفه های نوین توسعه پایدار، پرسشنامه ای به صورت محقق ساخته با اقتباس از پرسشنامه های توانمندسازی اسپریتزر (۱۹۹۵) و شورت و رابنهارت (۱۹۹۵)، سرمایه اجتماعی گروه کندی و نهایت و گوشال (۱۹۸۸) و دموکراسی مشارکتی مدل سیاسی اینگلهارت و ولزل (۲۰۰۵) تدوین شد. برای سنجش اعتبار پرسشنامه از دیدگاه خبرگان دانشگاهی استفاده شد. بعد از جمع آوری پرسشنامه تحلیل ها نشان داد روایی تحلیل عاملی تاییدی و آلفای کرونباخ قابل قبول است (جدول ۱). جامعه آماری این تحقیق کارشناسان و مدیران تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه می باشد. از این رو تعداد ۲۵۰ پرسشنامه با روش تصادفی ساده و به صورت دستی و الکترونیکی به منظور گردآوری داده ها بین مدیران تشکل های مردم نهاد توزیع و ۱۸۲ پرسشنامه تکمیل شد که ضریب آلفای کرونباخ تمامی سؤالات عدد ۰/۸ است که نشانه داشتن پایایی لازم است، محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده های پژوهش با نرم افزار SPSS24 انجام شد و از روش های آلفای کرونباخ، تحلیل عاملی تاییدی، تحلیل مسیر استفاده شد که نتایج آن ها در ادامه بررسی شده است.

یافته های پژوهش

آمار توصیفی پژوهش در جدول شماره ۱ و پایایی متغیرهای پرسشنامه در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول (۱): اطلاعات توصیفی

ویژگی	مشخصه	تعداد	درصد
جنسیت	زن	۶۹	۳۷/۹۱
	مرد	۱۱۳	۶۲/۰۹
سن	۲۰ تا ۲۹ سال	۶۱	۳۳/۵۲

۳۰/۷۶	۵۷	۳۰ تا ۳۹ سال	
۲۱/۹۸	۴۰	۴۰ تا ۴۹ سال	
۱۳/۷۴	۲۵	۵۰ و بالاتر	
۱۲/۰۸	۲۲	دیپلم	مقطع تحصیلی
۱۵/۹۴	۲۹	کاردانی	
۴۵/۰۶	۸۲	کارشناسی	
۲۳/۰۸	۴۲	کارشناسی ارشد	
۳/۸۴	۷	دکتری	سابقه فعالیت
۱۸/۱۳	۳۳	کمتر از ۵ سال	
۴۰/۶۵	۷۴	۵ تا ۱۰ سال	
۲۵/۸۲	۴۷	۱۱ تا ۱۵ سال	
۸/۸۰	۱۶	۱۶ تا ۲۰ سال	
۶/۶۰	۱۲	۲۰ سال به بالا	

جدول (۲): پایایی متغیرهای پرسشنامه

متغیر	آلفای کرونباخ	ابعاد	تعداد سوالات	آلفای کرونباخ
مولفه‌های توسعه پایدار (۱۱ سوال)	۰/۸۲۳	توانمندسازی	۴	۰/۷۰۸
		سرمایه اجتماعی	۴	۰/۷۰۲
		دموکراسی مشارکتی	۳	۰/۷۹۸
کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد (۱۶ سوال)	۰/۹۲۰	ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین مردم و دولت	۲	۰/۷۵۶
		جذب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)	۲	۰/۶۷۸
		جذب سرمایه و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)	۲	۰/۷۲۳
		اطلاع رسانی و آگاه‌سازی عمومی (ارتباطات)	۲	۰/۶۴۲
		گسترش نظارت عمومی	۲	۰/۷۶۰
		ارزیابی فعالیت‌ها	۲	۰/۶۳۵
		افزایش بهره‌وری و استفاده از منابع موجود	۴	۰/۶۵۱

با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده‌ها نیز بررسی گردید (جدول ۳).

جدول (۳): بررسی نرمال بودن متغیرها

متغیر	ابعاد	K-S	Sig
مولفه‌های توسعه پایدار (۱۱ سوال)	سرمایه اجتماعی	۰/۱۱۷	۰/۰
	توانمندسازی	۰/۱۳۰	۰/۰
	دموکراسی مشارکتی	۰/۱۹۳	۰/۰
کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد (۱۶ سوال)	ایجاد گسترش، تقویت هماهنگی بین مردم و دولت	۰/۲۲۴	۰/۰
	جذب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)	۰/۱۹۲	۰/۰
	جذب سرمایه و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)	۰/۱۸۶	۰/۰
	اطلاع رسانی و آگاه‌سازی عمومی (ارتباطات)	۰/۱۴۹	۰/۰
	گسترش نظارت عمومی	۰/۱۹۷	۰/۰
	ارزیابی فعالیت‌ها	۰/۱۸۵	۰/۰
افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع	۰/۲۱۱	۰/۰	

به منظور بررسی رابطه بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه های نوین توسعه پایدار به بررسی همبستگی آن ها پرداخته شد و قبل از آن با استفاده از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده ها نیز بررسی گردید (جدول ۳). اگر آزمون معنی دار بود یعنی Sig بزرگ تر از ۰/۰۵ بود، به معنی نرمال بودن توزیع داده ها است و باید از آزمون پارامتریک استفاده کنیم (آزمون پیرسون) و در غیر این صورت باید از آزمون های ناپارامتریک استفاده کنیم (آزمون اسپیرمن). همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود، تمام ابعاد مربوط به رابطه کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه های نوین توسعه پایدار دارای Sig کمتر از ۰/۰۵، در نتیجه با توجه به نرمال نبودن نتایج آزمون، از ضریب همبستگی اسپیرمن برای سنجش همبستگی بین متغیرهای پژوهش استفاده شد.

فرضیه ۱: بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه و مولفه های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول (۴): ماتریس ضرایب همبستگی اسپیرمن

افزایش بهره-وری	ارزیابی فعالیت-ها	نظارت عمومی	ارتباطات	بسیج عمومی	بسیج منابع	هماهنگی دولت و مردم	دموکراسی مشارکتی	سرمایه اجتماعی	توانمندسازی	توسعه پایدار	
۰/۴۳۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۴ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۹ ۰/۰۰۰	۰/۴۳۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۶۳ ۰/۰۰۰	۰/۳۳۸ ۰/۰۰۰	۰/۷۲۰ ۰/۰۰۰	۰/۷۸۵ ۰/۰۰۰	۰/۷۳۴ ۰/۰۰۰	۱	توسعه پایدار سطح معناداری
۰/۳۲۶ ۰/۰۰۰	۰/۲۷۲ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۷ ۰/۰۰۰	۰/۳۹۶ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۵ ۰/۰۰۰	۰/۳۳۱ ۰/۰۰۰	۰/۲۵۹ ۰/۰۰۰	۰/۲۹۹ ۰/۰۰۰	۰/۳۷۵ ۰/۰۰۰	۱	-	توانمندسازی سطح معناداری
۰/۳۲۴ ۰/۰۰۰	۰/۲۲۸ ۰/۰۰۰	۰/۲۳۷ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۸ ۰/۰۰۰	۰/۵۵۸ ۰/۰۰۰	۰/۴۶۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۸۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۲۲ ۰/۰۰۰	۱	-	-	سرمایه اجتماعی سطح معناداری
۰/۳۲۶ ۰/۰۰۰	۰/۱۷۷ ۰/۰۰۰	۰/۲۲۶ ۰/۰۰۰	۰/۲۰۵ ۰/۰۰۰	۰/۳۱۹ ۰/۰۰۰	۰/۳۹۷ ۰/۰۰۰	۰/۲۴۵ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	دموکراسی مشارکتی سطح معناداری
۰/۳۹۰ ۰/۰۰۰	۰/۴۷۵ ۰/۰۰۰	۰/۵۰۵ ۰/۰۰۰	۰/۴۸۲ ۰/۰۰۰	۰/۴۹۹ ۰/۰۰۰	۰/۶۲۳ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	-	ایجاد گسترش، تقویت هماهنگی بین مردم و دولت سطح معناداری
۰/۴۹۴ ۰/۰۰۰	۰/۵۳۷ ۰/۰۰۰	۰/۵۷۲ ۰/۰۰۰	۰/۵۸۲ ۰/۰۰۰	۰/۶۱۵ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	-	-	جذب مشارکت مردمی (بسیج عمومی) سطح معناداری
۰/۵۲۱ ۰/۰۰۰	۰/۵۶۱ ۰/۰۰۰	۰/۴۵۸ ۰/۰۰۰	۰/۶۵۶ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	-	-	-	جذب سرمایه و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع) سطح معناداری
۰/۶۹۴ ۰/۰۰۰	۰/۵۰۱ ۰/۰۰۰	۰/۶۲۷ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	-	-	-	-	اطلاع رسانی و آگاه سازی عمومی (ارتباطات) سطح معناداری
۰/۶۴۲ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۸ ۰/۰۰۰	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	گسترش نظارت عمومی

										سطح معناداری
۰/۴۰۸	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	ارزیابی فعالیت ها سطح معناداری
۰/۰۰۰										افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع

* رابطه معنادار در سطح خطای ۰/۱ برای همه ضرایب

در ضریب همبستگی اگر مقدار این ضریب بین ۰ تا ۰/۲۹ نشان‌دهنده همبستگی ضعیف، ضریب بین ۰/۳۰ تا ۰/۶۹ نشان‌دهنده همبستگی متوسط، ضریب بین ۰/۷۰ تا ۱ نشان‌دهنده همبستگی قوی می‌باشد. با توجه به نتایج جدول ۴ ضرایب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که همبستگی بین کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد استان کرمانشاه و مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) مثبت می‌باشد. با توجه به نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن، می‌توان گفت که متغیرهای پژوهش با سطح اطمینان ۹۹٪ دارای رابطه معنی‌دار هستند و تمامی رابطه‌ها در سطح خطای ۰/۱ تأیید شدند. از اهداف این پژوهش، پیش‌بینی تاثیر کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد بر اساس هر کدام از مولفه‌های نوین توسعه پایدار، توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی و در در نهایت متغیر توسعه پایدار بود. برای این کار از رگرسیون گام به گام استفاده شد که نتایج آن به صورت تفکیک شده برای هر فرضیه در زیر آورده شده است. فرضیه ۲: کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد استان کرمانشاه بر مولفه توانمندسازی تأثیر دارد.

جدول (۵): رگرسیون گام به گام بین کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد و مولفه توانمندسازی

مدل	ضرایب استاندارد		ضرایب غیراستاندارد	t	سطح معناداری	میزان همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده
	B	خطای استاندارد						
عدد ثابت	۲/۳۷۷	۰/۲۲۵		۱۰/۵۶۳	۰/۰۰۰	۰/۴۳۳	۰/۱۸۷	۰/۱۸۳
	۰/۳۷۴	۰/۰۵۸	۰/۴۳۳	۶/۴۳۸	۰/۰۰۰			
ارزیابی فعالیت‌ها	۲/۰۱۲	۰/۲۵۷	-	۷/۸۳۴	۰/۰۰۰	۰/۴۷۰	۰/۲۲۱	۰/۲۱۲
	۰/۲۹۸	۰/۰۶۳	۰/۳۴۵	۴/۷۰۹	۰/۰۰۰			
جذب سرمایه‌ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)	۰/۱۷۷	۰/۰۶۴	۰/۲۰۳	۲/۷۸۱	۰/۰۰۶			

همانطور که در جدول ۵ نمایان است، با استفاده از روش گام به گام، تحلیل رگرسیون تنها دو گام پیش رفته است و متغیرهای ارزیابی فعالیت‌ها و جذب سرمایه‌ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع) که اثربخشی آن‌ها بر متغیر توانمندسازی، با سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شده است، در تحلیل وارد شده‌اند. اما چون تاثیر بقیه عوامل بر مولفه توانمندسازی از نظر آماری مورد تایید قرار نگرفته‌اند، در تحلیل وارد نشده‌اند.

در اولین گام، ابعاد کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد را در معادله وارد کردیم. به نوعی در صدد آن هستیم که میزان تغییرات در متغیر توانمندسازی را با استفاده از این متغیر و بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر بسنجیم. به عبارتی می‌خواهیم بدانیم که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین و پیش‌بینی می‌شود. میزان همبستگی این متغیر ۰/۴۳۳ است و مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر است با ۰/۱۸۷ می‌باشد و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۵ (۰/۰۰۰) است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۱۸/۷ درصد از تغییرات مولفه توانمندسازی در پژوهش توسط متغیر ارزیابی فعالیت‌ها تبیین می‌شود. به عبارتی می‌توان گفت، با استفاده از عوامل کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد، مولفه توانمندسازی در توسعه پایدار را بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر پیش‌بینی کرد.

در گام دوم، متغیر دیگری علاوه بر متغیر ارزیابی فعالیت ها به معادله اضافه شد تا میزان تاثیر عوامل ارزیابی فعالیت ها و جذب سرمایه های کوچک مردمی (بسیج منابع) را بر مولفه توانمندسازی بسنجیم. میزان همبستگی این متغیر ۰/۴۷ است که نشان دهنده متوسط بودن همبستگی متغیرها است. مقدار ضریب تعیین و ضریب تعدیل شده برابر با ۰/۲۲۱ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۶) است. ضریب تعیین نشان می دهد که ۲۱ درصد از تغییرات توانمندسازی به ارزیابی فعالیت ها و جذب سرمایه ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع) مردمی تبیین می شود.

با توجه به مقادیر جدول مذکور در رگرسیون چند متغیره و سطح معناداری، معادله ی خطی رگرسیون برای پیش بینی متغیرهای موجود در جدول ۵ به صورت زیر می باشد.

$$Y = 2/012 + (0/298 \times \text{ارزیابی فعالیت ها}) + (0/177 \times \text{مردمی و منابع مردمی}) \quad \text{(توانمندسازی)}$$

فرضیه ۳: کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه سرمایه اجتماعی تاثیر دارد.

جدول (۶): رگرسیون گام به گام بین کارکردهای تشکل های مردم نهاد و مولفه سرمایه اجتماعی

مدل	ضرایب استاندارد		ضرایب غیر استاندارد	t	سطح معناداری	میزان همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده
	B	خطای استاندارد						
عدد ثابت	۲/۴۱۱	۰/۲۴۲	-	۹/۹۴۶	۰/۰۰۰			
جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی)	۰/۳۵۵	۰/۰۶۳	۰/۳۸۵	۵/۵۹۵	۰/۰۰۰	۰/۳۸۵	۰/۱۴۸	۰/۱۴۳
عدد ثابت	۲/۱۵۸	۰/۲۶۲		۸/۲۳۳	۰/۰۰۰			
جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی)	۰/۲۵۶	۰/۰۷۵	۰/۲۷۷	۳/۳۹۸	۰/۰۰۱	۰/۴۱۷	۰/۱۷۴	۰/۱۶۵
افزایش بهره وری و استفاده از منابع موجود (بهره وری)	۰/۱۶۶	۰/۰۷۰	۰/۱۹۴	۲/۳۷۶	۰/۰۱۹			

همانطور که از جدول ۶ بر می آید، به دلیل استفاده از روش گام به گام، تحلیل رگرسیون تنها دو گام پیش رفته است و متغیرهای جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی) و افزایش بهره وری در استفاده از منابع که اثربخشی آنها بر متغیر سرمایه اجتماعی، حداقل با ۰/۰۵ خطا یا در سطح ۹۵ درصد اطمینان) تأیید شده است در تحلیل وارد شده اند. اما چون تاثیر مابقی عوامل بر مولفه سرمایه اجتماعی از نظر آماری مورد تایید قرار نگرفته اند، بنابراین در تحلیل وارد نشده اند.

در اولین گام، ابعاد کارکردهای تشکل های مردم نهاد را وارد معادله کردیم. به نوعی در صدد آن هستیم که میزان تغییرات در متغیر سرمایه اجتماعی را با استفاده از این متغیر و بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر بسنجیم. به عبارتی می خواهیم بدانیم که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین و پیش بینی می شود. میزان همبستگی این متغیر ۰/۳۸۵ است و مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر است با ۰/۱۴۸ می باشد و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) است. ضریب تعیین نشان می دهد که ۱۴ درصد از تغییرات مولفه سرمایه اجتماعی در پژوهش توسط متغیر جذب مشارکت مردمی تبیین می شود. به عبارتی می توان گفت، با استفاده از عوامل کارکردهای تشکل های مردم نهاد، مولفه سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار را بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر پیش بینی کرد.

در گام دوم، متغیر دیگری علاوه بر متغیر ارزیابی فعالیت ها به معادله اضافه می شود تا میزان تاثیر عوامل ارزیابی فعالیت ها و جذب سرمایه های کوچک مردمی (بسیج منابع) را بر مولفه توانمندسازی بسنجیم. میزان همبستگی این متغیر ۰/۴۱۷ است. این نشان می دهد

که متغیرها همبستگی متوسطی دارند. مقدار ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۱۷۴ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۱۹) است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۱۶ درصد از تغییرات سرمایه اجتماعی با جذب مشارکت مردمی و افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع تبیین می‌شود.

با توجه به مقادیر جدول مذکور در رگرسیون چندمتغیره و سطح معناداری، معادله خطی رگرسیون برای پیش‌بینی متغیرهای موجود در جدول ۶ به صورت زیر می‌باشد.

$$Y = 2/158 + (0/256 \times \text{مشارکت مردمی}) + (0/166 \times \text{جذب مشارکت مردمی}) + (0/146 \times \text{سرمایه اجتماعی})$$

فرضیه ۴: کارکردهای سازمان‌های غیردولتی استان کرمانشاه بر مولفه دموکراسی مشارکتی تأثیر دارد.

جدول (۷): رگرسیون گام به گام بین کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد و مولفه دموکراسی مشارکتی

مدل	ضرایب استاندارد		ضرایب غیراستاندارد	t	سطح معناداری	میزان همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده
	B	خطای استاندارد						
عدد ثابت	۲/۷۳۴	۰/۲۳۴	-	۱۱/۶۸۹	۰/۰۰۰	۰/۳۶۳	۰/۱۳۲	۰/۱۲۷
	۰/۳۱۸	۰/۰۶۱	۰/۳۶۳	۵/۲۳۵	۰/۰۰۰			
افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع	۲/۲۹۸	۰/۳۰۳	-	۷/۵۸۸	۰/۰۰۰	۰/۳۹۵	۰/۱۵۶	۰/۱۴۶
	۰/۲۵۷	۰/۰۶۶	۰/۲۹۴	۳/۸۹۱	۰/۰۰۰			
ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین دولت و مردم	۰/۱۷۱	۰/۰۷۷	۰/۱۶۹	۲/۲۳۴	۰/۰۲۷			

همانطور که از جدول ۷ بر می‌آید، به دلیل استفاده از روش گام به گام، تحلیل رگرسیون تنها دو گام پیش رفته است و افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع موجود و تقویت ارتباط بین دولت و مردم که اثربخشی آنها بر متغیر دموکراسی مشارکتی، حداقل با ۰/۰۵ خطا (یا در سطح ۹۵ درصد اطمینان) تأیید شده است در تحلیل وارد شده‌اند. اما چون تاثیر مابقی عوامل بر مولفه دموکراسی مشارکتی از نظر آماری مورد تایید قرار نگرفته‌اند، بنابراین در تحلیل وارد نشده‌اند.

در اولین گام، ابعاد کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد را وارد معادله کردیم. به نوعی در صدد آن هستیم که میزان تغییرات در متغیر دموکراسی مشارکتی را با استفاده از این متغیر و بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر بسنجیم. به عبارتی می‌خواهیم بدانیم که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین و پیش‌بینی می‌شود. میزان همبستگی این متغیر ۰/۳۶۳ است و مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر است با ۰/۱۳۲ می‌باشد و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۱۲/۷ درصد از تغییرات مولفه دموکراسی مشارکتی در پژوهش توسط متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع تبیین می‌شود. به عبارتی می‌توان گفت، با استفاده از کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد، مولفه دموکراسی مشارکتی در توسعه پایدار را بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر پیش‌بینی کرد.

در گام دوم، متغیر دیگری علاوه بر متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع به معادله اضافه می‌شود تا میزان تاثیر عوامل افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و تقویت ارتباط بین دولت و مردم را بر مولفه دموکراسی مشارکتی بسنجیم. میزان همبستگی این متغیر ۰/۳۹۵ است که نشان می‌دهد که متغیرها همبستگی متوسطی دارند. مقدار ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۱۵۶ و

سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۲۷) است. ضریب تعیین نشان می دهد که ۱۴/۶ درصد از تغییرات دموکراسی مشارکتی به نظارت بر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و تقویت ارتباط بین دولت و مردم تبیین می‌شود. با توجه به مقادیر جدول مذکور در رگرسیون چندمتغیره و سطح معناداری، معادله‌ی خطی رگرسیون برای پیش‌بینی متغیرهای موجود در جدول ۷ به صورت زیر می‌باشد.

$$Y = ۲/۲۹۸ + (۰/۲۵۷ \times X) + (۰/۱۷۱ \times X) \text{ (دموکراسی مشارکتی)}$$

فرضیه ۵: کارکردهای تشکل های مردم‌نهاد استان کرمانشاه بر مولفه مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی) تأثیر دارد.

جدول (۸): رگرسیون گام به گام بین کارکردهای تشکل های مردم‌نهاد و توسعه پایدار

مدل	ضرایب استاندارد		سطح معناداری	میزان همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین شده	t	ضرایب غیراستاندارد	
	B	خطای استاندارد						بتا	خطای استاندارد
عدد ثابت	۲/۷۳۴	۰/۲۳۴	۰/۰۰۰	۰/۳۶۳	۰/۱۳۲	۰/۱۲۷	۱۱/۶۸۹	-	-
افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع	۰/۳۱۸	۰/۰۶۱	۰/۰۰۰	۰/۳۶۳	۰/۱۳۲	۰/۱۲۷	۵/۲۳۵	۰/۳۶۳	۰/۰۶۱
عدد ثابت	۲/۲۹۸	۰/۳۰۳	۰/۰۰۰	۰/۳۹۵	۰/۱۵۶	۰/۱۴۶	۷/۵۸۸	-	-
افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع	۰/۲۵۷	۰/۰۶۶	۰/۰۰۰	۰/۳۹۵	۰/۱۵۶	۰/۱۴۶	۳/۸۹۱	۰/۲۹۴	۰/۰۶۶
ایجاد گسترش، تقویت هماهنگی بین مردم و دولت	۰/۱۷۱	۰/۰۷۷	۰/۰۲۷	۰/۳۹۵	۰/۱۵۶	۰/۱۴۶	۲/۲۳۴	۰/۱۶۹	۰/۰۷۷
عدد ثابت	۲/۱۲۸	۰/۲۲۱	۰/۰۰۰	۰/۵۲۳	۰/۲۶۱	۰/۲۷۴	۹/۶۱۹	-	-
افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع	۰/۲۱۵	۰/۰۵۲	۰/۰۰۰	۰/۵۲۳	۰/۲۶۱	۰/۲۷۴	۴/۱۵۱	۰/۳۲۱	۰/۰۵۲
جذب سرمایه کوچک مردمی (بسیج منابع)	۰/۱۱۶	۰/۰۵۸	۰/۰۴۶	۰/۵۲۳	۰/۲۶۱	۰/۲۷۴	۲/۰۱۱	۰/۱۶۴	۰/۰۵۸
تقویت مشارکت بین دولت و مردم	۰/۱۱۷	۰/۰۵۹	۰/۰۴۹	۰/۵۲۳	۰/۲۶۱	۰/۲۷۴	۱/۹۸۶	۰/۱۵۰	۰/۰۵۹

با توجه به جدول ۸، تحلیل رگرسیون تنها سه گام پیش رفته است و افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع، جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) و گسترش و تقویت ارتباط بین دولت و مردم که اثربخشی آن‌ها بر متغیر توسعه پایدار، با سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شده است، در تحلیل وارد شده‌اند. اما چون تاثیر بقیه عوامل بر متغیر توسعه پایدار از نظر آماری مورد تأیید قرار نگرفته‌اند، بنابراین در تحلیل وارد نشده‌اند.

در اولین گام، ابعاد کارکردهای تشکل های مردم‌نهاد را وارد معادله کردیم تا که بدانیم چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین و پیش‌بینی می‌شود. میزان همبستگی این متغیر ۰/۳۶۳ است و مقدار ضریب تعیین ۰/۱۳۲ می‌باشد و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) است. ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که ۱۲/۷ درصد از تغییرات متغیر توسعه پایدار در پژوهش توسط متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع تبیین می‌شود. به عبارتی می توان گفت، افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع، متغیر توسعه پایدار را بدون در نظر گرفتن متغیرهای دیگر پیش‌بینی کرد.

در گام دوم، متغیر دیگری علاوه بر متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع به معادله اضافه می‌شود تا میزان تاثیر عوامل افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) را بر متغیر توسعه پایدار بسنجیم. میزان همبستگی این متغیر ۰/۳۹۵ است. این نشان می‌دهند که متغیرها همبستگی متوسطی دارند. مقدار ضریب تعیین ۰/۱۵۶ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۱۴۶ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که ۱۴/۶ درصد از تغییرات توسعه پایدار به افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) تبیین می‌شود.

در گام سوم، متغیر گسترش و تقویت ارتباط بین دولت و مردم به معادله اضافه شد تا میزان تاثیر عوامل افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) و گسترش و تقویت ارتباط بین دولت و مردم را بر متغیر توسعه پایدار بسنجیم. میزان همبستگی این متغیر ۰/۵۲۳ است که نشان می‌دهد متغیرها همبستگی متوسطی دارند. مقدار ضریب تعیین ۰/۲۶۱ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۲۷۴ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۴۹) است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۲۷ درصد از تغییرات توسعه پایدار به افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع و جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) و گسترش و تقویت ارتباط بین دولت و مردم تبیین می‌شود.

در نهایت، ۳ متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع، جذب سرمایه کوچک مردمی (بسیج منابع) و تقویت مشارکت بین دولت و مردم معیار ورود را کسب کردند و ۴ متغیر جذب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)، اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی (ارتباطات)، گسترش نظارت عمومی، ارزیابی فعالیت‌ها از معادله نهایی رگرسیون خارج شدند.

$$(جذب سرمایه‌های کوچک مردمی \times 0/116) + (افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع \times 0/215) + Y = 2/128 + (توسعه پایدار) + (گسترش و تقویت ارتباط بین دولت و مردم \times 0/117)$$

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه پایدار مفهومی نسبتاً جدید است که در عصر حاضر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با نگاه مدرن به توسعه اگر توسعه پایدار را شامل «دموکراسی مشارکتی، سرمایه اجتماعی و توانمندسازی تعریف کنیم هر یک از بازیگران میدان توسعه پایدار اعم از دولت، جامعه، بخش خصوصی و سازمان‌های دولتی و غیردولتی، سهم و نقش کارکردی متناسب با شان و نزول خود خواهند داشت، اما در این میان، تشکل‌های مردم‌نهاد با توجه به جایگاه و میدان عمل فراگیر و گسترده‌ای که در محیط توسعه محلی، ملی و بین‌المللی دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

پژوهش حاضر به دنبال بررسی رابطه بین کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد و مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی) در استان کرمانشاه می‌باشد که در بررسی فرضیه اول مبنی بر رابطه بین کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد استان کرمانشاه و مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی، دموکراسی مشارکتی)، یافته‌ها مبین رابطه مثبت و معنادار است.

نتایج آزمون فرضیه دوم یعنی تاثیر کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد استان کرمانشاه بر مولفه توانمندسازی نشان داد که در گام اول، متغیر ارزیابی فعالیت‌ها بیشترین پیش‌بینی را از مولفه توانمندسازی داشته است. ضریب تعیین ۰/۱۸۷ بین دو متغیر ملاک و پیش‌بین نشان‌دهنده این است که ۱۸/۷ درصد از تغییرات خلاقیت (متغیر ملاک) توسط متغیر ارزیابی فعالیت‌ها تبیین می‌شود. در گام دوم متغیر جذب سرمایه‌های کوچک مردمی (بسیج منابع) نیز معیار ورود به معادله نهایی تحلیل رگرسیون را پیدا کرد.

در بررسی فرضیه سوم یعنی تاثیر کارکردهای تشکل‌های مردم‌نهاد استان کرمانشاه بر مولفه سرمایه اجتماعی، نتایج به دست آمده از رگرسیون گام به گام نشان داد مولفه سرمایه اجتماعی، بیش از دیگر متغیرهای مطالعه شده تحت تاثیر جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی) بوده است و هرچه تشکل‌های مردم‌نهاد بتوانند جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی) را بیشتر تقویت کنند، احتمال ارتقای

سرمایه اجتماعی زیادتر خواهد بود. بعد از جذب مشارکت مردمی (بسیج مردمی)، متغیر افزایش بهره‌وری و استفاده از منابع موجود (بهره‌وری) بیشترین تاثیر را دارد.

در بررسی فرضیه چهارم یعنی تاثیر کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه دموکراسی مشارکتی با توجه به نتایج ضرایب همبستگی و رگرسیون گام به گام جدول شماره ۷ استنباط می شود که متغیرهای افزایش بهره‌وری استفاده از منابع موجود، ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین مردم و دولت، مطلوبترین کارکردهای تشکل های مردم نهاد استان کرمانشاه بر مولفه دموکراسی مشارکتی می باشند.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام فرضیه پنجم نشان داد که ۳ متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع، جذب سرمایه کوچک مردمی (بسیج منابع) و تقویت مشارکت بین دولت و مردم، به عنوان متغیرهای پیشین، معیار ورود به معادله نهایی تحلیل رگرسیون برای توضیح مولفه های نوین توسعه پایدار (متغیر ملاک) را دارا هستند. در جدول شماره ۸ قابل مشاهده است که شدت رابطه متغیر افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع با مولفه های نوین توسعه پایدار ۰/۳۶۳ است که این میزان با ورود متغیرهای جذب سرمایه کوچک مردمی (بسیج منابع) و تقویت مشارکت بین دولت و مردم، به ترتیب به ۰/۳۹۵ و ۰/۵۲۳ افزایش یافته است، ولی ورود جذب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)، اطلاع رسانی و آگاه سازی عمومی (ارتباطات)، گسترش نظارت عمومی، ارزیابی فعالیت ها افزایش همبستگی را به مقدار کم موجب شده و از معادله نهایی کنار گذاشته شده اند. به طور کلی نتایج پژوهش حاضر با بخش هایی از نتایج پژوهش های آستروالدر (۲۰۰۳)، نیک خواه و رضوان (۲۰۱۰)، اسلام (۲۰۱۵)، هارتمن و همکاران (۲۰۱۹) و صبحی مقدم (۱۳۹۳) همراستا است.

فضای عمومی پژوهش به این سمت پیش رفته است که تشکل های مردم نهاد نقش موثری در توانمندسازی جامعه، دموکراسی مشارکتی و سرمایه اجتماعی ایفا می نمایند. تشکل های مردم نهاد می توانند با استفاده از علائق گروه های مشخص و جذب نیروهای متخصص داوطلب نقش بسزایی در توانمندسازی هر منطقه داشته باشند. همچنین این سازمان ها با ایجاد شبکه های اجتماعی منسجم می توانند با تبدیل شدن به سرمایه اجتماعی، یکی از مهمترین مؤلفه های اصلی پارادایم جدید توسعه قرار گیرند. این هنجارها و پیوندهای اجتماعی موجب گرد آمدن افراد به صورت منسجم، با ثبات و اعتماد در داخل گروه به منظور تأمین اهداف مشترک تلاش نمایند. در این راستا، دموکراسی مشارکتی سبب می شود که اقتصاد و دولت بر اساس برابری در دسترس همه شهروندان قرار گیرد. حوزه عمومی نیازمند انجمن های داوطلبانه و مستقل شهروندان است و نیز شرایط لازم برای تأمین مشارکت همه شهروندان را در تعیین سرنوشت جامعه فراهم می سازد. لذا ایجاد محیطی بر اساس برابری می تواند موجب مشارکت و همدلی افراد جامعه باشد.

منابع

۱. آجرلو، ا. و منصوریان، م. (۱۳۹۴). فرآیند حقوقی تأسیس سازمان های مردم نهاد و فعالیت آن در عرصه بین الملل، سازمان بسیج حقوقدانان.
۲. اعرابی، ا. (۱۳۷۸). سازمان های غیردولتی، سازمان های مردمی، توسعه پایدار، نقش و جایگاه سازمان های غیردولتی در عرصه فعالیت های ملی و بین المللی (مجموعه مقالات همایش)، دفتر تحقیقات وزارت کشور با همکاری دفتر مطالعات وزارت امور خارجه.
۳. الوانی، م. (۱۳۸۷). بررسی نقش سازمان های غیردولتی بر توسعه، علم مدیریت، سال اول، شماره ۴، ۶۴-۳۷.
۴. جوانی، خ.، بوزرج مهری، خ.، شایان، ح. و قاسمی، م. (۱۳۹۶). وضعیت سازمان های مردم نهاد در روستاها: فرایند شکل گیری، آثار و پیامدها (منطقه مورد مطالعه شهرستان رشتخوار)، مقاله پژوهشی، دوره ۸، شماره ۱: ۱۶۷-۱۵۶
۵. زاهدی، م. (۱۳۸۸). نقش سازمان های غیردولتی در توسعه پایدار. تهران: مازیار.
۶. صبحی مقدم، م. (۱۳۹۳). شرایط محلی سازمان های غیردولتی، تعاملات و نتایج (مطالعه موردی: روستای کیکه، زابل)، پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

۷. عزیزی، م. (۱۳۸۰). توسعه‌ی شهری پایدار برداشتی و تحلیلی از دیدگاه‌های جهانی، تهران: نشریه صفا. شماره ۳
۸. کیوسیتو (۱۳۷۸). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
۹. مرصوصی، ن. و بهرامی‌پاوه، ر. (۱۳۹۶). توسعه پایدار شهری. تهران: دانشگاه پیام نور.
۱۰. موسوی‌شندی، پ. (۱۳۷۸). تحلیل قدرت در سازمان‌های غیردولتی؛ برنده‌ها و بازنده‌ها، روزنامه اعتماد، شماره ۱۷۰۶، ۱۳۷۸، به تاریخ ۱۳۸۷/۴/۳.
11. Ariadi, S., Saud, M., & Ashfaq, A. (2018). Exploring the Role of NGOs' Health Programs in Promoting Sustainable Development in Pakistan.
12. Callabero Serrano, E., & Ojo, M. (2019, March). Role of NGOs in Sustainable Development: Addressing Imbalances from the Shift in the Cooperation between Middle and Upper-Middle Income Countries (II) (Presentation Slides). In Forthcoming, Joint Presentation at the Inaugural Conference of the Centre and Institute for Innovation and Sustainable Development.
13. Cook, L. J. (2015). New winds of social policy in the East. *Voluntas*, 26, 2330–2350. doi:10.1007/s11266-015-9642-7.
14. Costa, M. M. (2016). What Influences the Location of Nonprofit Organizations? A Spatial Analysis in Brazil. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 27 (3): 1064–1090.
15. Davis, J. M. (2019). Real “non-governmental” aid and poverty: comparing privately and publicly financed NGOs in Canada. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, 1-18.
16. Deeppa, k. Anupama, T and Murthy K. (2011). An NGO approach in promoting sustainable community development: A case of on RDO at Nilgiris districts *International NGO Journal* vol.6 (6): 144-151.
17. Dill, A. P. (2014). Health care and disability NGOs in Croatia: State relations, privatization, and professionalism in an emerging field. *Voluntas*, 25, 1192–1213. doi:10.1007/s11266-014-9440-7.
18. Fruttero, A., and Gauri. V. (2005). The Strategic Choices of NGOs: Location Decisions in Rural Bangladesh. *Journal of Development Studies* 41 (5): 759–787.
19. Green A, Matthias A. Where do NGOs fit in? *Dev Pract* (1995) 5:313–23. doi:10.1080/0961452951000157334.
20. Habermas, Jurgen (1984), *The Theory of Communicative Action*, vol. 1. Boston: Beacon.
21. Hartmann, D., Arata, A., Bezerra, M., & Pinheiro, F. L. (2019). The network effects of NGOs on social capital and innovation of smallholder farmers. A case study in Peru. A Case Study in Peru (January 9, 2019).
22. Hassan, A., & Forhad, A. (2013). THE ROLE OF NGOs IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN BANGLADESH. *Present Environment & Sustainable Development*, 7(2).
23. Hoang, T. (2013). Civil society organisations' roles in health development in Vietnam: HIV as a case study. *Global Public Health*, 8 (sup1), S92–S103. doi:10.1080/17441692.2013.811530.
24. Islam, M. R. (2015). NGOs' social capital development initiatives for social welfare: Bangladesh experience. *Global Social Welfare*, 2(4), 167-176.
25. Islam, M. R., & Morgan, W. J. (2012). Agents of community empowerment? The possibilities and limitations of non-governmental organizations in Bangladesh. *Journal of Community Positive Practices*, 12(4), 703–725.
26. Karkee, R., & Comfort, J. (2016). NGOs, foreign aid, and development in Nepal. *Frontiers in public health*, 4, 177.
27. McArthur, J. W., & Rasmussen, K. (2018). Change of pace: Accelerations and advances during the Millennium Development Goal era. *World Development*, 105, 132-143.
28. McCabe, H., & Deng, G. (2018). “So they’ll Have Somewhere to go”: Establishing Non-Governmental Organizations (NGOs) for Children with Autism in the People’s Republic of China. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 29(5), 1019-1032.
29. Nikkhah, H. and Redzhuan, M. (2010). The role of NGOs in promoting empowerment for sustainable Community Development, *kamla-raj, University Putra Malaysia*, 43400 Serdang, Selanger, Malaysia, *J Hum Ecol*, 30(2):85-92.
30. Nyang'au, S, Nyangosi, R, Oenga, J, Suleiman, A. (2016). Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in Social Development in Developing Nations, *Journal of Economics and Sustainable Development*, Vol. (7):1700-2222.
31. Orzes, G., Moretto, A. M., Ebrahimpour, M., Sartor, M., Moro, M., & Rossi, M. (2018). United Nations Global Compact: Literature review and theory-based research agenda. *Journal of cleaner production*, 177, 633-654.
32. Osterwalder, A. (2003). *Sustainable rural development in developing countries*. Lausanne: University of Lausanne Pub.

33. Salvia, A. L., Leal Filho, W., Brandli, L. L., & Griebeler, J. S. (2019). Assessing research trends related to Sustainable Development Goals: Local and global issues. *Journal of cleaner production*, 208, 841-849.
34. Sang, H., Ngamau, N., & Ragama, P. (2018). EFFECTS OF STRATEGIC ALIGNMENT ON THE PERFORMANCE OF NON GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN NAKURU TOWN, KENYA. *INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS AND PROCESSES*, 4(2), 21. Retrieved from <http://www.irjbp.com/index.php/Business/article/view/115>.
35. Turner, M; McCourt. W and D. Hulme (2013), *Governance, Management and Development*, Second Edition, London, Palgrave.
36. Zbucheá, A., & Romanelli, M. (2018). The Role of NGOs in Urban Development. *Societal Impact of Knowledge and Design*, Proceedings of the IFKAD.